

Selvbiografi, grensekrysninger og symbolsk makt.

I følge den franske sosiologen Pierre Bourdieu (1930-2002) bidrar symbolsk makt til å opprettholde og reproducere den gjeldende symbolske ordenen. Denne ordenen er vilkårlig, dvs. en orden blant mange mulige, men den framstilles som naturlig. La oss begynne med å se på hvordan tradisjonell biografi og selvbiografiskrivning kan bidra til å produsere tro på den gjeldende symbolske orden og dermed til å opprettholde og reproducere status quo.

Tradisjonell selvbiografi

Kunnskap og kommunikasjon brukes som redskaper for utøvelse av symbolsk makt og når det gjelder biografisjangeren var den lenge dominert av kronologiske beretninger om livene til mannlige offentlige personligheter fra privilegerte samfunnsklasser, gjerne med fokus på deres forhold til historiske begivenheter. Det som kjennetegner de dominerende er muligheten til å få anerkjent sin måte å være særegen på som universell. Livene til disse hvite middelaldrende mennene, og en og annen kvinne, med midler og nettverk blir formidlet i det offentlige rom og formidlingen bidrar til å legitimere disse menneskenes sosiale posisjoner som viktigere og mer verdifulle enn andre sosiale posisjoner. På denne måten kan tradisjonell biografiskrivning sies å bidra til reproduksjon av tro på den gjeldende symbolske orden.

Memoir boom

Imidlertid har det, siden 70 tallet, og særlig i løpet av de siste 20 årene, oppstått en økende historisk-sosial tendens innenfor internasjonal selvbiografiskrivning, også kalt en memoir-boom og et økende antall tekster som beskriver deler av vanlige menneskers personlige og intime historier blir publisert. Dette innlegget presenterer noen eksempler fra tekster av de to

prisbelønte forfatterne Annie Ernaux (1940-) og Nina Bouraoui (1967-). Jeg vil introdusere dem med disse sitatene: Ernaux: *”skrivning kan bidra til å avdekke og til å forandre verden, eller til det motsatte; til å støtte den eksisterende sosiale og moralske orden.”*ⁱ Både Ernaux og Bouraoui ønsker å avdekke og å forandre, slik det neste sitatet illustrerer: Bouraoui: *”gjør modig om på tradisjonens måte, våre skikker og deres verdier.”*ⁱⁱ

I følge Bourdieu er det lettere å forholde seg til symbolsk makt dersom de involverte har kunnskap om hvordan den fungerer. Kritisk arbeid er å se med nye briller, eller å bli oppmerksom på hvilke briller man bruker til å se. For å kunne gjøre dette er det avgjørende å ha opplevd ett brudd med det man oppfatter som naturlig.

Grensekrysninger innebærer alltid en overgang, og kan derfor bidra til å åpne muligheten for å stille spørsmål ved det som oppfattes som naturlig. Vi skal nå se på hvordan to grunnleggende grensekrysninger i Ernaux’ og Bouraouis liv gir dem denne muligheten og på hvordan tekstene deres kan bidra til å utvide deres lesers forståelse av symbolsk makt.

GRENSEKRYSNINGER

Annie Ernaux krysser grensen fra en sosial klasse til en annen, fra arbeiderklassen til borgerskapet. I følge Bourdieu er bønder en av de sosiale gruppene i Frankrike som sterkest har vært utsatt for symbolsk makt og det tilhørende vokabularet brukes ofte på en nedsettende måte, for å latterliggjøre eller for å fornærme.

14 år gammel krysser Nina Bouraoui den nasjonale grensen mellom Algerie og Frankrike, to land som deler en lang og blodig historie preget av kolonialisering og krig. Bouraoui har fransk mor og Algerisk far, nå skal de bo i hennes mors land.

I følge historikeren Benjamin Stora startet den koloniale rasismen sin overfart til Frankrike med Algeriekrigen 1954-62. Rasismen ble legalisert ved den koloniale loven av

1881, hvor alle muslimer defineres som annenrangs borgere. Rasismen er dypt fundert i det franske språket, illustrert ved vanlig skilting i kolonitiden: "Forbudt for hunder og Arabere". Frankrike hadde imidlertid bruk for arbeidskraft også etter krigen, og Algerie var en hovedleverandør. Når Bouraoui kommer til Frankrike i 1981 er arbeidsledigheten høy blant disse tidligere arbeiderne og det ekstreme høyrepartiet nasjonal front er i frammarsj med sitt fremmedhatske dra-tilbake budskap.

Symbolsk makt uttøves ved symbolsk vold. Ernaux og Bouraoui opplever symbolsk vold på grunnlag av distinktive kjennetegn som kjønn, de er begge kvinner, hudfarge, Bouraoui er halvt fransk, halvt algerisk, livsstil, i de selvbiografiske forfatterskapene er temaene aktivt begjær og aktiv seksualitet sentrale, Bouraoui er i tillegg lesbisk, og språk. Siden tiden er begrenset skal jeg konsentrere meg om de distinktive egenskapene hudfarge og språk. Når det gjelder språk kan vi i en norsk kontekst bytte ut bønder og synlige immigranter med for eksempel nordlendinger og samer. Det at så mange med samisk herkomst lenge ikke bare skiftet språk, men kom så langt som til å totalt fornekte sin samiske bakgrunn er et norsk eksempel på hvor sterkt symbolsk makt virker.

Symbolsk vold uttøvd på grunnlag av språk/uttale

Etter å ha krysset grensene opplever begge forfatterne symbolsk. I begynnelsen prøver de derfor å skjule sin bakgrunn så godt de kan, de sensurerer seg selv og tilpasser seg de dominerende normene i sine nye omgivelser. Begge forandrer måten de snakker på. Dialekten Ernaux' sosiale lag bruker blir, på begge sider av grensen, både av de som bruker den, og av de som mestrer "riktig" fransk, oppfattet som gammeldags, stygg og som et tegn på manglende dannelses. Alle vet at hvis du vil noe sted i verden må du lære deg å snakke riktig. Ernaux' far snakker imidlertid dialekt og dette blir et sår tema i hjemmet når Ernaux

irettesettes for denne språkbruken på skolen: *”Jeg gråt. Han var ulykkelig. Alt det som berører språk husker jeg som foranledning til bitterhet og smertefulle krangler”*.ⁱⁱⁱ I et skolesystem som promoterer det borgerlige unge Ernaux å se sin egen sosiale bakgrunn som skitten og underlegen. Hun blir skamfull over sin familie i den utstrekning at skammen blir naturlig, den setter seg i kroppen.

Den symbolske volden som utøves på grunnlag av sosial bakgrunn skaper en mental distanse mellom Ernaux og foreldrene hennes. Om sitt forhold til faren skriver Ernaux: *“Jeg trodde at han ikke kunne gjøre noe mer for meg.” “Kanskje jeg skriver fordi vi ikke hadde mer å si til hverandre.”*^{iv} Dette illustrer hvor effektiv symbolsk vold er fordi både den dominerte så vel som den dominerende anerkjenner prinsippene som utgjør basis for denne type vold. Delaktigheten produseres ved mental og fysisk internalisering av hierarkisert verdi og er verken en passiv underkastelse for utvendig tvang eller fri tilslutning til verdiene.

Symbolsk makt virker bare når den anerkjennes og når det at den er vilkårlig miskjennes. Fordi den er fysisk internalisert er den vanskelig å frigjøre seg fra. I følge Ernaux er ensomhetsfølelsen sterk når du er utsatt for symbolsk vold^v, og hun skriver at Bourdieus teorier hjalp henne til å forsøke å artikulere det sosialt undertrykte.^{vi}

Språk er en distinktiv egenskap man kan forandre eller skjule, når det kommer til hudfarge, er denne egenskapen, mer enn seksuell legning, sosial opprinnelse eller til og med kjønn, vanskelig å ikke eksponere til sine omgivelser. Illustrere med følgende sitat fra Bouraoui: *“Ilden i de andres blikk. På huden min, på ansiktet mitt. Det er vanskelig å elske seg selv etterpå.”*^{vii} Bouraouis fysiske utseende gjør henne til den synlige andre. Selv i familien kan hun føle hvordan de franske besteforeldrenes kjærlighet er hemmet av hennes algeriske utseende, utseende til de som legalt ble utnyttet og ydmyket.^{viii}

Bouraoui mister sin algeriske aksent på en uke etter å ha flyttet til Frankrike. ”Uthviske aksenten min. Ikke si at jeg kommer fra Algerie.”^{ix} Hun bytter også navn fra Yasmina til Nina fordi; “Vi foretrekker å kalle deg Nina i stedet for Yasmina. Nina gjør det lettere, det kan være spansk eller italiensk, på den måten trenger vi ikke å forklare bekjentskapene våre”.^x Det neste sitatet er ordene til en kvinne i et supermarked, legg merke til ordet racaille-pakk, brukt sist i en offentlig tale av Frankrikes nye president Nicolas Sarkozy om ungdommer i Paris forstader “ça court, ça court la racaille” “det springer, det springer pakket, det beveger seg rundt, vi må kvitte oss med det. Send dem hjem. Utrydde dem.”^{xi}

Det blir en vane å høre utsagn som dette, hun kan ikke svare og jeg siterer; ”Og min evigvarende stillhet. Fordi stemmen min er ingenting. Den blir borte som vinden. Helt klart at man ikke måtte svare. Jeg finner på noe bedre. Jeg skriver. Det er bedre, det, hatet mot den andre skrevet og avslørt i en bok. Jeg skriver. Og noen kjenner seg igjen.”^{xii}

Symbolsk makt er altomfattende og påvirker oss alle, men i større eller mindre grad. Den uttøves ved symbolsk vold på grunnlag av dominerende prinsipp. Symbolsk makt er en underliggende mekanisme som ofte virker umerkelig og som fordrer delaktighet fra de som er involvert.

Ernaux og Bouraoui skriver selvbiografisk litteratur der de søker å formidle sine erfaringer med symbolsk makt/vold. For begge forfatterne medfører grensekrysningene følelser av underlegenhet, av å være feil, av skam, av sinne og av å ikke høre til noe sted. Disse følelsene leder igjen til fornektning av identitet, og denne fornektningen fører så til følelser av svik og sorg over den skammen de opplever. Ved å avdekke måter symbolsk vold fungerer på i den dype logikken til den sosiale verdenen kan tekstene deres bidra til å øke

lesernes kunnskap om symbolsk makt og til en kritisk revisjon av tidligere forståtte objektive sannheter.

ⁱ "Un message? Oui. Descendez de vos tanières, ne perdons plus notre temps et le leur, désorientons avec courage le cours de la tradition, nos mœurs et leurs valeurs, arrachons rideaux et voiles pour joindre nos corps." *La voyeuse interdite* p.14.

ⁱⁱ "Écrire est, selon moi, une activité politique, c'est-à-dire qui peut contribuer au dévoilement et au changement du monde ou au contraire conforter l'ordre social, moral, existant." *L'écriture comme un couteau*, p.74.

ⁱⁱⁱ *La place* s.78

^{iv} *La place* p.88.

^v "Le pire dans la honte, c'est qu'on croit être seul à la ressentir." *La honte*, p.109.

^{vi} "les textes de Bourdieu ont été pour moi un encouragement à persévérer dans mon entreprise d'écriture, à dire, entre autres, ce qu'il nommait le refoulé social." *Le Monde* 05.02.02.

^{vii} *Garçon manqué* (GM) p.173.

^{viii} GM p.103.

^{ix} GM p.93

^x GM p.123.

^{xi} Loc.cit.

^{xii} Ernaux: "Je ne suis même plus sûre que la liberté existe dans l'écriture, je me demande même si ce n'est pas le domaine de la pire aliénation, où le passé, les horreurs du vécu font retour. Mais en revanche le résultat, le livre, peut fonctionner comme moyen de liberté pour les autres." *Se perdre* p.371 Bouraoui: "Et mon silence toujours. Parce que ma voix n'est rien. Elle s'échappe comme du vent. Bien sûr qu'il ne fallait pas répondre. Je trouverai mieux. Je l'écrirai. C'est mieux, ça, la haine de l'autre écrite et révélée dans un livre. J'écris. Et quelqu'un se reconnaîtra." GM p.132.